

**Değerli Katılımcılar,
Hanımefendiler, Beyefendiler,**

Hepinizi en içten duygularıyla, saygıyla selamlıyorum.

Daha önce İstanbul, Gaziantep ve Bursa'da yaptığımız toplantıların dördüncüsünü bugün Trabzon ilimizde gerçekleştiriyoruz. Anayasa Mahkemesi üye ve raportörlerinin yanı sıra Yargıtay, Danıştay ve istinaf mahkemelerinden temsilcilerin katılım ve sunumlarıyla gerçekleştirilen toplantılara şu ana kadar toplam 717 hâkim ve savcımız katılım sağlamıştır.

Bölge toplantılarının gayesi Anayasa Mahkemesinin temel haklara ilişkin verdiği kararların sonuçlarını, subjektif ve objektif etkilerini, sık karşılaşılan ihlal alanlarını ve uygulamada tekrar eden sorunları ele almaktır. Hedefimiz yargısal diyalog yoluyla bilhassa bireysel başvurunun çok daha etkili bir şekilde uygulanabilmesini sağlamaktır. Öncekiler gibi bugünkü toplantının da başarılı ve verimli geçmesini temenni ediyorum.

Değerli Katılımcılar,

Bilindiği üzere anayasal kimliğimizin hâkim unsuru hukuk devletidir. Anayasa'nın 2. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti, diğer nitelikleri yanında, insan haklarına saygılı demokratik bir hukuk devletidir. Bu bağlamda hukuk devleti Cumhuriyetin diğer niteliklerini de tamamlayan ana niteliktir. Başka bir ifadeyle 2. maddede belirtilen tüm nitelikler aynı zamanda hukuk devletinin vasıflarıdır.

Bu anlamda Anayasa'nın kalan kısmı 2. maddenin açıklaması, detaylandırılması gibidir. Tam da bu nedenle Anayasa Mahkemesinin Anayasa'yı yorumlama ve uygulamada en fazla başvurduğu ilkelerin başında hukuk devleti gelmektedir. Mahkememizin vurguladığı üzere "*hukuk devleti, Anayasa'nın tüm maddelerinin yorumlanması ve uygulanmasında gözönünde bulundurulması zorunlu olan bir ilkedir*".¹

Kuşkusuz hukuk devletinin vazgeçilmez özelliklerinden biri, uyuşmazlıkların bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından karara bağlanması ve bu kararların herkesi bağlamasıdır. Ünlü düşünür Kant'a göre hukuk devletini ayırt eden unsur bireylerin insan olmaları nedeniyle haklara sahip olmaları değildir. Bu haklar henüz devletin ortaya çıkmadığı doğa durumunda da vardır ancak güvende değildir. Kant'ın düşüncesinde doğa durumundan devletin olduğu "sivil toplum"a geçişin temel nedeni insanların haklarını güvence altına almaktır. Bu anlamda hukuk devleti, temel haklar konusunda ortaya çıkan uyuşmazlıkların hâkimlerin bağlayıcı kararlarıyla çözüldüğü ve bu kararların kamu gücü tarafından uygulandığı devlettir.²

Kant'tan asırlar önce Mevlânâ, hukukun ve hâkimin toplumsal hayat için ne kadar önemli olduğunu çok güzel şekilde anlatmıştır. Mevlânâ hâkimi "*Hakk'ın terazisi*" olarak nitelendirmiştir. Bu terazi sayesinde, hakkaniyete uygun olarak uyuşmazlıklar giderilir ve kamu düzeni sağlanır. Hukuk kurallarını uygulayarak uyuşmazlıkları çözdüğü için "*Kadı [Hâkim] rahmettir, kavgayı giderir; kıyametteki adalet denizinden bir damladır.*"³

Kuşkusuz hâkimin uyuşmazlıkları barışçıl şekilde gidermesi, kararlarının etkili şekilde uygulanmasına bağlıdır. Anayasa Mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere hukuk güvenliğinin ve hukukun üstünlüğünün tam manasıyla sağlanabilmesi için sadece hukuka aykırılığın yargı kararıyla tespit edilmesi yetmez. Yargının tespit ettiği hukuka aykırılığın tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması da gerekir.⁴ Bu anlamda yargılama sonunda verilen kararların etkili icrası, adil yargılama sürecinin tamamlayıcı unsurudur.

Değerli Katılımcılar,

Kararların etkili icrasına ilişkin bu tespitler, Anayasa Mahkemesinin bilhassa bireysel başvuruda verdiği ihlal kararları için evleviyetle geçerlidir. Nitekim Anayasa Mahkemesi hukuk devletinin bir retorikten ibaret olmadığını birçok kararında ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesine göre ihlal kararlarının icra edilmemesi "*hukukun üstünlüğü ilkesinin ve bu ilkenin temel alındığı anayasal düzenin ağır bir biçimde ihlali anlamına gelmekte*"dir.⁵

Her fırsatta dile getirdiğimiz gibi bireysel başvurunun başarısı verilen ihlal kararlarının etkili bir şekilde uygulanmasına bağlıdır. Burada sadece münferit başvurularda başvuru sahibinin somut zararının giderilmesi yeterli değildir. Bu zaten verilen ihlalin doğal sonucu, kararın subjektif etkisidir.

Bundan daha önemlisi bireysel başvurunun objektif etkisinin hayata geçirilmesidir. Zira bireysel başvurunun amacı bir ülkede tüm ihlal iddialarını tek tek ele alıp gidermek değildir. Esasen bu mümkün de değildir. Anayasa Mahkemesi on beş üyesi, yüzün biraz üzerinde raportörü olan bir yüksek yargı organıdır. Bugün itibarıyla Mahkememizin önünde 123 bine yakın bireysel başvuru bulunmaktadır.

Bu kadar ağır iş yüküyle bireysel başvurunun sadece subjektif etkisini sağlayarak başa çıkmak imkânsızdır. Bu nedenle bireysel başvurunun objektif etkisinin iyi anlaşılması ve uygulanması hayati derecede önemlidir.

Bireysel başvuruda objektif etki yasama, yürütme ve yargı organları ile idarenin ihlal kararlarında ortaya konulan temel ilke ve esasları uygulamalarını gerektirmektedir. Buna bireysel başvurunun önleyici işlevi de denebilir. Bu bağlamda objektif etki yeni hak ihlallerinin önlenmesi bakımından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktada ihlalin kaynağına göre idareye, yargıya ve yasama organına önemli görevler düşmektedir. İdarenin ve mahkemelerin ihlal kararlarındaki değerlendirmeleri dikkate alarak, yeni başvuruların yapılmasını beklemeden, ihlale yol açmayacak şekilde karar vermeleri beklenir.

İhlalin kanundan kaynaklandığı veya norm denetiminde temel hak ve özgürlükleri koruyan anayasal hükümlere aykırı olduğu için bir kanunun iptal edildiği durumlarda da yasama organının hızla harekete geçmesi gerekmektedir. İhlali ve Anayasa'ya aykırılığı giderecek yönde hızla yapılan bir yasal düzenleme yeni ihlallerin ortaya çıkmasını önleyecektir.

Belirtmek gerekir ki Türk hukuk tarihinin en büyük kazanımlarından biri olan bireysel başvurunun etkili ve başarılı bir şekilde yoluna devam edebilmesi sadece Anayasa Mahkemesine bağlı değildir. Bu konuda yasama, yürütme ve yargı organlarının Anayasa'nın başlangıç kısmında ifadesini bulan "*medenî bir işbölümü ve işbirliği*" içinde gayret göstermesi hayati derecede önem taşımaktadır. Bu iş birliği bireysel başvuru kurumunu gelecek nesillere taşıma yönündeki ortak sorumluluğumuzun da bir gereğidir.

Değerli Katılımcılar,

Bu duygu ve düşüncelerle sözlerimi tamamlarken Avrupa Konseyi temsilcilerine, oturum başkanı ve konuşmacı olarak bugünkü toplantıya katkı yapacak olan Anayasa Mahkemesinin değerli başkanvekili ve üyelerine, Yargıtay Ceza ve Hukuk Genel Kurullarının değerli başkanlarına, Bölge Adliye Mahkemesinin başkan ve üyelerine, Mahkememizin Genel Sekreterine, Genel Sekreter Yardımcısına, raportörlerine ve tüm katılımcılara teşekkür ediyorum.

Ayrıca güzel şehrimiz Trabzon'da bizleri misafir eden başta değerli Valimiz, Belediye Başkanımız ve Başsavcımız olmak üzere toplantının organizasyonunda ve gerçekleşmesinde emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

Tüm katılımcıları bir kez daha saygıyla selamlıyor, hepinize sağlık ve afiyet diliyorum.

Zühtü ARSLAN
Anayasa Mahkemesi Başkanı

¹ *Mehmet Güçlü ve Ramazan Erdem*, B. No: 2015/7942, 28/5/2019, § 50.

² I. Kant, *Metaphysical Elements of Justice*, Second Edition, trans. J. Ladd, (Indianapolis: Hackett Publishing, 1999), § 43, ss. 116-117. Ayrıca bkz. B. S. Byrd & J. Hruschka, *Kant's Doctrine of Right: A Commentary*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), s. 26.

³ Mevlâna Celâleddin Rûmî, *Mesnevi*, Üçüncü Basım, Türkçesi: D. Örs ve H. Kırılancı, (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2010), II. Cilt, VI. Kitap, 1490, 1495, s. 376.

⁴ AYM, E. 2012/73, K. 2013/107, 3/10/2013.

⁵ *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, § 141.